

1980/81:80

Måndagen den 16 februari

Kl. 11.00

1 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed avsäger jag mig uppdraget som suppleant i socialförsäkringsutskottet.

Stockholm 1981-02-12

Bonnie Bernström

Denna avsägelse godkändes av kammaren.

2 § Anmälan om kompletteringsval till valberedningen, utskott, utrikesnämnden och riksdagens revisorer

Anf. 1 TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har med anledning av Georg Åbergs avgång och på grund av avsägelse anmält följande nya representanter i valberedningen, vissa utskott, utrikesnämnden och riksdagens revisorer, nämligen som suppleant i valberedningen Margot Håkansson, som ledamot i utrikesutskottet Linnea Hörlén, som suppleant i utrikesutskottet Bonnie Bernström, som suppleant i socialförsäkrings- och jordbruksutskotten Kerstin Sandborg, som suppleant i utrikesnämnden Linnea Hörlén, som ledamot i riksdagens revisorer Rolf Sellgren samt som suppleant i riksdagens revisorer Hans Petersson i Röstånga.

Talmannen förklarade valda till

suppleant i valberedningen

Margot Håkansson (fp)

ledamot i utrikesutskottet

Linnea Hörlén (fp)

Nr 80

Måndagen den
16 februari 1981

*Om behandlingen
av asylsökande*

suppleant i utrikesutskottet

Bonnie Bernström (fp)

suppleant i socialförsäkringsutskottet

Kerstin Sandborg (fp)

suppleant i jordbruksutskottet

Kerstin Sandborg (fp)

suppleant i utrikesnämnden

Linnea Hörlén (fp)

ledamot i riksdagens revisorer

Rolf Sellgren (fp)

suppleant i riksdagens revisorer

Hans Petersson i Röstånga (fp)

3 § Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

4 § Svar på fråga 1980/81:227 om behandlingen av asylsökande

Anf. 2 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Olle Wästberg i Stockholm har frågat mig om jag anser att handläggningen av flyktingfall enligt den nya utlänningslagen motiverar förtydliganden beträffande behandlingen av asylsökande.

Frågan har ställts mot bakgrund av bestämmelserna i 33 och 34 §§ utlänningslagen. Enligt 33 § får en utlänning avvisas av polisen trots att han åberopar politisk förföljelse, om påståendet är "uppenbart oriktigt". Enligt 34 § får en utlänning, som inte är flykting men som förklarar att han inte vill återvända till hemlandet på grund av de politiska förhållandena där, avvisas av polisen om de skäl som utlänningen åberopar för att inte vilja återvända till hemlandet "kan lämnas utan avseende".

Olle Wästberg gör gällande att ärenden rörande assyrier/syrianer från Turkiet i praktiken behandlas med sämre rättsskydd, trots att rättssäkerhetsgarantierna skall vara likvärdiga oavsett vilken paragraf som tillämpas.

Av förarbetena till utlänningslagen framgår att uppdelningen i paragraferna har gjorts av praktiska och pedagogiska skäl. Skillnaden mellan uttrycken "uppenbart oriktigt" och "kan lämnas utan avseende" är endast av språklig natur. Skyddet skall vara detsamma vid tillämpningen av dessa två paragrafer. Detta framhölls också av arbetsmarknadsutskottet vid riksdagens behandling av den nya lagen.

Föreligger grund för avvisning och är det helt klart att utlänningsens uppgifter är oriktiga, kan polisen meddela ett avvisningsbeslut. I annat fall

skall polisen överlämna ärendet till statens invandrarverk.

När det gäller en utlänning som inte åberopar politisk förföljelse men ändå inte vill återvända till hemlandet med hänsyn till de politiska förhållandena där vill jag dessutom nämna följande. Sådana utlänningar får stanna här om det inte föreligger särskilda skäl mot detta. I propositionen till den nya utlänningslagen framhöll jag att polismyndigheter vid bedömningen i de situationer det här är fråga om får beakta regeringens beslut att tillämpa "särskilda skäl".

Även om det enligt utlänningslagen föreligger en mycket långtgående skyldighet att överlämna ärenden enligt 33 och 34 §§, har det ändå i den nya utlänningslagen införts en ytterligare garanti för att invandrarverket skall få pröva varje avvisningsärende där politiska invändningar är involverade. I de fall då polisen med stöd av 33 eller 34 § utlänningslagen avvisar en utlänning, skall beslutet anmälas till invandrarverket. Verket har att på samma sätt som polisen bedöma om påståendet "är uppenbart oriktigt" resp. "kan lämnas utan avseende". Så snart det råder tvekan skall invandrarverket överta ärendet. Verkställighet får aldrig ske förrän invandrarverket har förklarat att verket inte övertar ärendet. Denna ordning gäller självfallet även assyrier/syrianer från Turkiet.

Som svar på Olle Wästbergs fråga vill jag säga att jag inte anser att de regler som frågan berör behöver förtydligas.

Anf. 3 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret.

Min fråga har sin bakgrund i den diskriminerande särbehandling som Sverige sedan den 12 november 1976 utsätter de kristna från Turkiet för.

Kristna assyrier/syrianer från Turkiet får "av särskilda skäl" inte betraktas som B-flyktingar. När detta beslut fattades sades det dock klart att också assyrier/syrianer skulle få en individuell behandling, det skulle göras en individuell prövning av varje enskilt fall. I varje enskilt fall måste alltså polisen och invandrarverket bedöma om en assyrier eller syrian från Turkiet är flykting eller B-flykting – och i det fall denne är B-flykting bedöma om de särskilda skälen skall tillämpas eller inte. Det kan ju vara så att en assyrier eller syrian har så starka B-flyktingskäl att det tar över regeringsbeslutet om särbehandling av gruppen.

Detta sker nu inte i praktiken. Den mur som har rests upp mot assyrier/syrianer är hög och svårgenomtränglig. Det är i verkligheten mycket svårt för en kristen från Turkiet att få individuell prövning. Detta erkändes också i propositionen om den nya utlänningslagen. Där skriver Karin Andersson:

"Jag vill i detta sammanhang erinra om, att de utlänningar det här är fråga om kan vägras rätt att vistas i Sverige när det föreligger särskilda skäl. Har regeringen i fråga om en viss grupp av sådana utlänningar funnit skäl att tillämpa den nämnda undantagsbestämmelsen, är detta ett förhållande som polismyndigheterna bör få beakta vid bedömningen av frågan om de

---

*Om behandlingen
av asylsökande*

åberopade omständigheterna kan lämnas utan avseende. Detta torde också hittills ha skett.”

I klartext innebär detta att en assyrier med klara A-flyktingskäl ändå knappast får sitt fall prövat av invandrarverket och regeringen.

Riksdagen gjorde på den här punkten en förtydligande deklaration om att begreppen ”uppenbart oriktigt” och ”kan lämnas utan avseende” skall ge samma rättsskydd. I ett cirkulär har rikspolisstyrelsen tagit fasta på statsrådets uttalande mer än på riksdagens, vilket är olyckligt. Det innebär i praktiken att asylutredningarna görs summariskt. När invandrarverket skall ta ställning i de enskilda fallen har man i stort sett bara att se att det är s. k. vanliga asylskäl.

För att veta vilken paragraf som skall användas måste man i praktiken göra en flyktingskapsbedömning. Om man gör det – dvs. prövar om 33 § i utlänningslagen skall användas eller inte – skall invandrarverket ta över ärendet. Då inträffar två saker. För det första skall den asylsökande få juridiskt biträde. För det andra skall inte förpassning kunna ske innan beslutet vunnit laga kraft. Om det är samma rättsskydd enligt 34 §, borde väl i klartext samma sak gälla också då – eller hur, Karin Andersson? Även en kristen från Turkiet borde ha rätt till juridiskt biträde. Även en assyrier eller syrian borde ha rätt att få vara kvar i Sverige tills beslutet vinner laga kraft.

Anf. 4 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Jag svarade på Olle Wästbergs i Stockholm fråga, som gällde vilka skillnader i rättsskydd som finns mellan 33 och 34 §§. Jag svarade att det inte finns någon sådan skillnad och att också riksdagens arbetsmarknadsutskott har gett klart uttryck för det. Men jag antar att Olle Wästberg med sin fråga avsåg att ta upp vad som skulle gälla när regeringen åberopade särskilda skäl för dem som icke är flyktingar enligt den flyktingdefinition vi nu har i utlänningslagen, och det är en annan fråga.

Det är helt klart – man kan ha vilken åsikt man vill om det – att när regeringen åberopar särskilda skäl för en viss grupp, som man har gjort sedan 1976 för gruppen assyrier/syrianer från Turkiet, innebär det att de avvisas och kan avvisas på grund av att de tillhör den gruppen, om de inte har några skäl utöver att tillhöra den gruppen. Föreligger sådana starkare skäl skall deras ärenden överlämnas till invandrarverket. Alla ärenden skall anmälas till invandrarverket, även om de gäller den grupp för vilken särskilda skäl kan åberopas.

Frågan gäller – såvitt jag förstår – om särskilda skäl skall tillämpas eller inte. Därom kan man naturligtvis ha olika meningar. Hittills har man emellertid gjort bedömningen att det finns en risk för att alltför många människor som tillhör den här gruppen skulle komma till Sverige – det var ju anledningen till att beslutet fattades –, och den risken finns fortfarande.

Jag ser att min taletid snart är slut. Jag återkommer i nästa replik och talar om vad jag själv tänker göra i denna fråga.

Anf. 5 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Det vore i och för sig intressant att få reda på vilka funderingar statsrådet har, om hon vill bidra till att upphäva den diskriminerande särbehandling som den assyrisk/syrianska folkgruppen i dag utsätts för.

Nu handlar min fråga egentligen inte om det, utan om den diskriminering av assyrier/syrianer som förekommer, vilka inte betraktas på samma sätt som andra B-flyktingar, och om inte denna diskriminering leder till att deras individuella ärenden behandlas mera summariskt än andra flyktingars.

Låt oss för ett ögonblick lämna det här med paragrafer. Då vill jag fråga Karin Andersson följande: En människa som flytt från sitt hemland och som ansöker om att få stanna i Sverige befinner sig – och det kan vi väl alla vara överens om – i en helt livsavgörande situation. Är det då inte rimligt att den personen skall kunna dels få rätt till juridiskt biträde, dels få rätt att överklaga beslutet?

De nuvarande paragraferna ger i och för sig utrymme för detta – det beror bara på hur de tillämpas. Jag menar att de i praktiken har tillämpats på ett sätt som gör att en assyrier eller syrian, som hävdar att han eller hon är politisk flykting eller är svårt förföljd på grund av sin kristna tro, inte får juridiskt biträde, att invandrarverket i praktiken inte övertar sådana ärenden.

Men innan vi går vidare i den formella diskussionen måste vi undersöka om vi är överens om detta enda: Är det rimligt eller inte att den som kommer till vår gräns och hävdar att han eller hon är förföljd på grund av sin kristna tro skall kunna överklaga ett avslag och få juridiskt biträde?

Anf. 6 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Det är självfallet riktigt att diskriminering – om man nu vill uttrycka det så – av gruppen kristna från Turkiet förekommer. Man ansåg sig inte kunna ta emot hela den gruppen, och därför åberopas de särskilda skälen. Alltså behandlar man deras asylansökningar på annat sätt än ansökningar från andra som tillhör samma grupp. Men det gäller inte för dem som är flyktingar. Om flyktingskäl kan åberopas – alltså andra skäl än att man är kristen från Turkiet – prövas ärendet i sak och överlämnas till invandrarverket.

De som endast har – om man får uttrycka sig litet lättvindigt – vanliga assyrierskäl, dvs. att de tillhör den kristna gruppen i Turkiet, får inte sin sak prövad på samma sätt som andra. De får ingen juridisk hjälp vid gränsen – det är helt klart; och det vet Olle Wästberg i Stockholm mycket väl. Den förstärkning som åstadkoms, när den nya utlänningslagen trädde i kraft, innebär att sådana ärenden alltid anmäls till invandrarverket.

Anf. 7 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill återigen tacka statsrådet för svaret.

Jag noterar med viss tillfredsställelse att Karin Andersson är den första i en lång rad av statsråd, som har behandlat ärenden av det här slaget, som nu tar ordet diskriminering i sin mun. Hon säger nämligen att det är riktigt att det

förekommer diskriminering mot denna grupp. Jag tycker att det är en helt korrekt verklighetsbeskrivning. Fattar regeringen ett beslut om att särbehandla en folkgrupp på ett negativt sätt, så är det diskriminering. Jag hoppas att det faktum att vi är överens om den verklighetsbeskrivningen också i praktiken kommer att leda till åtgärder. De kristna som kom från Turkiet hävdar ju i nästan samtliga fall att de är individuellt förföljda, dvs. inte bara förföljda därför att de tillhör en viss folkgrupp. De har alltså själva råkat ut för förföljelse. I det här fallet menar jag att man måste behandla dem som alla andra asylsökande, dvs. ge dem rätt till juridiskt biträde vid gränsen.

Jag vet att Karin Andersson har varit bekymrad över att så många assyrier och syrianer gömmer sig i väntan på att deras ärenden skall komma upp, men ett av skälen till detta är ju att det enda sättet att få det här rättsskyddet, att få juridiskt biträde, är att se till att invandrarverket tar över ärendet.

Anf. 8 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Får jag då erinra om att det när det gäller den här gruppen inte bara är fråga om en negativ diskriminering. 1976, då regeringen sade ifrån att samtliga var s. k. B-flyktingar, gjordes ju en positiv diskriminering. En annan positiv särbehandling består i att de här människorna utgör den enda grupp som har en speciell familjeåterföreningskvot.

Själv har jag flera gånger gett uttryck för åsikten att denna särbehandling är besvärande. Jag har i första hand försökt att få till en stånd en internationell lösning, som skulle kunna innebära att de kristna i Turkiet som vill lämna landet skulle kunna göra detta utan att för den skull behöva komma till Sverige. Vi fortsätter fortfarande våra sonderingar i andra länder när det gäller den här frågan. Visar det sig att vi kan slopa den här bestämmelsen utan att det medför de konsekvenser som man har befarat och som gjorde att regeringen började tillämpa den, har jag ingenting emot att låta den utgå, tvärtom.

Anf. 9 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Den positiva särbehandlingen, dvs. detta att regeringen 1976 beslöt att samtliga assyrier och syrianer skulle betraktas som B-flyktingar, är inte mycket värd. Det beslöts ju att samtliga skall betraktas som B-flyktingar, men inga skall få komma in i landet. En del av det orimliga i beslutet var att man betraktade gruppen som grupp och inte såg på varje enskild individ i sig, vilket borde vara grundläggande för flyktingpolitiken.

Vad vi nu diskuterar är frågan hur de här människorna behandlas i praktiken. Det verkar emellertid som om vi vore överens när det gäller verklighetsbeskrivningen. Då är frågan fortfarande denna: Är det ändå inte rimligt att den som befinner sig i en så livsavgörande situation, som den gör som av politiska skäl försöker att få stanna i Sverige, skall få juridiskt biträde vid gränsen och få stanna här tills överklagande skett och ärendet slutgiltigt avgjorts? Om vi tycker att detta är rimligt, varför skall det då inte gälla också för denna grupp? Dagens paragrafer ger också utrymme för det.

Anf. 10 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Den fråga som Olle Wästberg nu tog upp behandlades ju i riksdagen förra våren. Vid det tillfället avvisade riksdagen den motion som Olle Wästberg hade väckt i frågan och stödde regeringen. Det hänvisades bl. a. till att rättsskyddet hade förbättrats till följd av att alla ärenden skulle anmälas till invandrarverket.

Anf. 11 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Vad Karin Andersson säger stämmer inte riktigt. Det som jag då motionerade om var att alla flyktingar vid gränsen automatiskt skall få ett juridiskt biträde. Nu handlar detta inte om just den frågan. Det gäller om assyrier och syrianer skall betraktas som andra flyktingar, dvs. att invandrarverket på individuella grunder betraktar varje enskilt fall, och i den mån invandrarverket gör en flyktingskapsbedömning, vilket rimligen sker när man avgör ifall man skall tillämpa § 33 eller § 34, då också tar över ärendet och låter assyriern/syrianen få rätt till juridiskt biträde och rätt att stanna tills ärendet har överklagats. Det är ändå detta som är det väsentliga. Då får man rätt till juridiskt biträde och därmed större rättssäkerhet. Då tillämpas särbehandling inte bara när det gäller beslutet om huruvida personen skall få stanna eller ej – så bör det ju vara om man nu har fattat ett så här dåligt särbehandlingsbeslut. Det skall alltså inte tillämpas i fråga om rättsskyddet.

Anf. 12 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Det är den frågan som invandrarverket skall pröva inom ramen för den anmälningsplikt som polisen har gentemot invandrarverket i varje enskilt fall.

Anf. 13 OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Men invandrarverket har ju självt sagt att man när det föreligger s. k. normala assyrieskäl inte tar över, dvs. att man nöjer sig med en mycket summarisk beskrivning av skälen och inte tar upp de individuella fallen.

Jag vill ha en lika individuell bedömning av människor från olika folkgrupper, oavsett om regeringen tillämpar särskilda-skäl-beslut eller inte.

5 § Svar på fråga 1980/81:257 om information till invandrare rörande betydelsen av svensk borgerlig vigsel i vissa fall

Anf. 14 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Görel Bohlin har frågat mig hur invandrarna och deras organisationer och församlingar informeras om de regler som gäller för att ett äktenskap enligt egen religion ingånget i Sverige skall bli giltigt även enligt svensk lag och således ge fullgott socialt skydd.

Om information till invandrare rörande betydelsen av svensk borgerlig vigsel i vissa fall

*Om information
till invandrare rö-
rande betydelsen
av svensk borger-
lig vigsel i vissa
fall*

De problem som Görel Bohlin tar upp i sin fråga har uppmärksamats av berörda myndigheter. I den grundläggande skriftliga information som varje nyanländ invandrare får finns allmänna upplysningar om vart man bör vända sig för att få information i sådana frågor. Motsvarande upplysningar lämnas också i en särskild informationsbroschyr – Att tänka på innan du gifter dig – som invandrarverket och riksskatteverket gemensamt gav ut under förra året. Detta informationsmaterial, som finns på ett 15-tal språk, har distribuerats till invandrarorganisationerna.

Enligt vad jag har erfarit pågår nu diskussioner mellan invandrarverket och riksskatteverket om att förbättra informationen om de problem som frågan avser. De kommer bl. a. att beaktas i den nya grundbroschyr för nyanlända invandrare som invandrarverket planerar att ge ut under år 1982.

Anf. 15 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

I min egenskap av borgerlig vigselförrättare har jag fått kännedom om ett ärende som föranlett min fråga.

En svensk, som konverterat till mohammedanismen i samband med att han gifte sig med en egyptiska med islamisk trostillhörighet, ringde mig för att beställa borgerlig vigsel. Han berättade då att han för en tid sedan gift sig enligt islamisk sed inför en imam och i samband därmed fått klart för sig att denne imam inte hade någon kunskap om huruvida kompletterande svensk borgerlig vigsel var önskvärd eller om konsekvenserna av att inte viga sig också borgerligt. Tvärtom tycktes imamen tro att den mohammedanska vigseln var giltig även enligt svensk lag. Den här svensken ringde emellertid till olika myndigheter för att försäkra sig om att meddelande om hans ingångna äktenskap nått berörda instanser, och han fann då att han visst inte var gift enligt svensk lag, vilket t. ex. innebar att, om han själv förolyckades, hans hustru inte skulle få vare sig änkepension eller kvarlåtenskap. Enligt svensk lag var nämligen de båda att betrakta som samboende.

Eftersom denne imam inte kände till att en vigsel enligt islamisk religion och ritual måste kompletteras med svensk borgerlig vigsel för att bli giltig i Sverige, frågar jag mig hur många i Sverige ingångna äktenskap enligt främmande religion som inte kompletterats med svensk borgerlig vigsel, på grund av att parterna inte vetat att så bort ske för att de skulle få fullgott socialt skydd. Regler om kompletterande borgerlig vigsel finns ju för flera nationaliteter och religioner. Om personerna blir kvarboende i Sverige kan följderna vid skilsmässa eller dödsfall bli katastrofala – och helt överraskande. Man kan alltså undra hur många invandrarpar i Sverige som tror sig vara gifta men faktiskt inte är det.

Det är utomordentligt viktigt att invandrarna får veta konsekvenserna av att ingå äktenskap enbart enligt sin egen religion. Det *kan* ju tänkas att man föredrar vigsel enbart efter den egna religionen, men man skall då ha klart för sig vad det innebär. Om paret blir kvar i Sverige och kanske skiljs efter några år, kan den ena parten verkligen fara illa. Oftast är det kvinnorna som blir

---

*Om information
till invandrare rö-
rande betydelsen
av svensk borger-
lig vigsel i vissa
fall*

mest utsatta. De känner inte till paragrafer och regler lika bra och behärskar språket sämre. Osämja och påföljande skilsmässa inbjuder ju inte precis till generositet mellan parterna när ett bo skall delas. Likaså kan ett dödsfall medföra, förutom känslomässiga problem, också materiella, t. ex. vid arvsskifte. Om berörda släktingar upptäcker fördelarna med att åberopa att det enligt svensk lag inte varit något äktenskap, är det dess värre inte osannolikt att de också gör så.

Herr talman! Jag anser att man skall kunna fordra att de religiösa ledarna-vigselförrättarna informerar om kravet på svensk borgerlig vigsel som komplement och att de själva är medvetna om vilka konsekvenserna kan bli, om det kravet inte är uppfyllt. Jag vill alltså vädja till invandrarministern att ta initiativ till en riktad information i de här frågorna. Jag vill också ställa frågan, om det är på det sättet att den information som invandrarministern talar om i svaret har gått ut enbart till invandrarorganisationerna.

Anf. 16 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Det var en intressant kommentar som Görel Bohlin gjorde. Den visar att detta är ett problem; vi vet inte riktigt för hur många, men det kan vara det för rätt många. Äktenskap ingångna i Sverige är giltiga endast om de förrättas av den som har vigselrätt enligt svensk lag, och det har ju inte alla invandrarkyrkor. Det finns alltså ett problem, som kanske mer är ett informationsproblem riktat till invandrarkyrkorna än till invandrarna själva.

Nu är det så att den broschyr som har getts ut inte bara har gått till invandrarorganisationerna utan också till kyrkorna, så jag tror att de i och för sig har kännedom om det här. Det är väl snarast viktigt att det från myndigheternas sida understryks att kyrkorna har skyldighet att ge information till de par som de viger enligt sin religion. Jag tycker det är angeläget att den riktade information som Görel Bohlin talar om kommer till stånd.

Anf. 17 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag är tacksam för att invandrarministern ställer sig positiv till sådan riktad information och till att den förbättras och intensifieras.

Jag kan tala om att jag också har varit i kontakt med en pastorsexpedition i en församling med en stor andel invandrare. Man hade där gjort reflexionen att part, som begärt hindersprövningsbevis för att gifta sig borgerligt, inte sällan sedan flera år tillbaka betraktade sig som gifta enligt egen religion. Någon bekant eller släkting hade dock uppmärksammat dem på att det var säkrast att också gifta sig borgerligt och svenskt, och så hade de gjort det. Men det otäcka är ju att det hade kunnat hända en hel del under den tid då de trodde att de var gifta och därför trodde att de hade ett fullgott socialt skydd men faktiskt inte var gifta.

Jag vill också peka på att ett informationsmaterial på ett femtontal språk kanske inte är tillräckligt, eftersom vi har så många invandrargrupper i Sverige – det är faktiskt hundratalet olika språkgrupper – och att det är

väldigt viktigt att just de religiösa ledarna får sådana kunskaper. I det ärende som jag kom i kontakt med hade invandraren i det par som skulle gifta sig kommit direkt till Sverige för att ingå äktenskap och alltså inte nåtts av någon sådan information.

Anf. 18 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att jag upplever problemet som viktigt. I de diskussioner om att förbättra informationen som nu pågår mellan invandrarverket och riksskatteverket kommer jag, som jag sade i mitt första anförande, att förvissa mig om att man tar upp de här frågorna, så att alla invandrare kommer att nås av informationen.

Det är, som jag sade tidigare, också viktigt – kanske allra viktigast – att invandrarkyrkorna själva informerar de personer som gifter sig enligt deras religioner om de förhållanden som gäller.

Anf. 19 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag tackar invandrarministern för det beskedet och utgår från att man kommer att intensifiera den här informationen.

6 § Svar på interpellation 1980/81:76 om lagstiftningen mot terrorism

Anf. 20 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat justitieministern om han anser att terroristbestämmelserna i utlänningslagen är en bra lagstiftning som garanterar rättssäkerhet och trygghet för invandrare och flyktingar i Sverige. Oswald Söderqvist har vidare frågat justitieministern om denne vill medverka till en sådan utformning av gällande bestämmelser, att utlännings- och hans ombud alltid får tillgång till alla handlingar som kan ha betydelse för utgången och om det är lämpligt att avgörandena i terroristärenden fattas av arbetsmarknadsdepartementet och invandrarministern.

Interpellationen har överlämnats till mig.

Den s. k. terroristlagen kom till därför att utvecklingen av den internationella terrorismen – här hemma och ute i världen – var sådan att lagen bedömdes nödvändig. De utredningar som företogs och de överväganden som gjordes vid det tillfället visade, att varken utlänningslagens avvisnings- och utvisningsbestämmelser eller bestämmelserna i annan lagstiftning om förebyggande och beivrande av brott räckte för att vi skulle kunna skydda oss mot internationella terroristdåd. Någon ändring av förhållandena till det bättre har tyvärr inte skett sedan dess.

Terroristbestämmelserna syftar till att förebygga terroristdåd. De riktar sig mot den som kan befaras begå terroristhandlingar och blir alltså tillämpliga redan i ett skede, då det ännu inte har förekommit någon brottslig verksamhet som kan beivras. Samtidigt vill jag emellertid understryka, att vissa grundläggande och i lagen noga preciserade förutsättningar måste

föreligga för att en presumtiv terrorist skall få utvisas.

För det första skall det finnas grundad anledning att anta att utlänningen tillhör eller verkar för en terroristgrupp eller terroristorganisation som – mot bakgrund av vad man vet om dess verksamhet – kan befaras begå terroristdåd utanför hemlandet och därvid även i Sverige. Däremot berör terroristbestämmelserna inte befrielseorganisationer som verkar inom det egna landet. För det andra anges det numera uttryckligen i lagen, att det skall föreligga fara för att utlänningen i fråga själv kommer att medverka till terroristhandlingar här. Den bedömningen skall göras mot bakgrund av vad man vet om utlännings tidigare verksamhet eller hans ställning i organisationen. Den som är passiv medlem eller sympatisör omfattas inte av bestämmelserna, såvida han inte på grund av en föreliggande absolut lydnessplikt kan anses utgöra en fara.

Det finns all anledning att beklaga att terroristbestämmelserna behövs. Det råder dock stor politisk enighet om att de t. v. inte kan undvaras. Genom att ställa upp de förutsättningar för ingripande som jag nyss har nämnt har man emellertid velat hindra att andra än presumtiva terrorister kommer att träffas av åtgärder enligt terroristbestämmelserna. Därmed garanterar lagstiftningen också rättsäkerhet och trygghet för sådana invandrare och flyktingar i Sverige som inte verkar för organisationer med internationell terrorism på sitt program.

Vad särskilt gäller flyktingar vill jag understryka, att våra bestämmelser om asyl och om politiskt verkställighetshinder gäller även för den som har utvisats som presumtiv terrorist. Inte ens i ett sådant fall har vi velat göra avkall på det skydd som asylbestämmelserna ger.

Så till frågan om en parts tillgång till sekretessbelagda handlingar. I utlänningsärenden gäller liksom i andra förvaltningsärenden att den som är part normalt har rätt att få del även av sekretessbelagda handlingar. Det har emellertid ansetts nödvändigt att möjliggöra undantag för situationer då ett enskilt eller allmänt intresse av "synnerlig vikt" kräver detta. Om en myndighet av ett sådant skäl inte kan lämna ut handlingar till parten, skall parten på annat sätt få upplysningar om innehållet i denna, i den mån det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt. Även här gäller emellertid ett undantag. Upplysningar kan och skall undanhållas parten, om upplysningarna inte kan lämnas "utan allvarlig fara för det intresse sekretessen skall skydda". Gällande lagstiftning ger alltså inte en part i ett förvaltningsärende någon *absolut rätt* att få tillgång till eller upplysning om innehållet i varje hemlig handling i ärendet. Det kan i speciella undantagsfall visa sig att särskilda sekretessintressen – de kan exempelvis gälla rikets säkerhet – måste få ta över. Det är självfallet att mycket starka skäl måste till för att en utlännings skall undanhållas något material i ett ärende om utvisning enligt terroristbestämmelserna. Ett sådant beslut fattar regeringen heller inte utan tvingande skäl. Jag är emellertid inte beredd att medverka till att den möjligheten helt avskaffas. I denna fråga har jag samrått med statsrådet Petri, som är ansvarig för sekretesslagstiftningen.

Slutligen vill jag med anledning av Oswald Söderqvists sista fråga erinra

om att terroristärenden avgörs av regeringen. Ärendena bereds av arbetsmarknadsdepartementet och justitiedepartementet gemensamt. Varje fråga av någon betydelse är föremål för behandling i båda departementen.

Anf. 21 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka invandrarministern för svaret på min interpellation.

För att ta den sista frågan först beklagar jag att justitieministern inte själv vill ställa upp och ta emot den kritik mot lagen som den här interpellationen innebär. Det är beklagansvärt att justitieministern inte tar det ansvaret. Jag vidhåller att detta är en lagfråga och inte en arbetsmarknadsfråga. Justitieministern själv borde ha tagit ställning till den. Det är uppseendeväckande att han i det här fallet legat mycket lågt, varit mycket tillbakadragen, och i stället låtit invandrarministern och arbetsmarknadsdepartementet stå i skottgluggen. Det tycker jag är mycket dåligt.

Till frågan om lagen. Terroristlagen har varit en dålig lag ända sedan den kom till. Även om man kan hålla med om att vi måste ha lagar av det här slaget bör de kunna utformas så att de gör så liten skada som möjligt och drabbar oskyldiga så sällan som möjligt. Jag kan tyvärr inte instämma i invandrarministerns slutsats i interpellationssvaret, att denna lagstiftning garanterar rättssäkerhet och trygghet för invandrare och flyktingar i Sverige som inte verkar för organisationer med internationell terrorism på sitt program. Det som inträffat under den tid terroristlagen funnits har tvärtom upprepade gånger – även i det senast aktuella fallet med palestinierna, som naturligtvis ligger bakom interpellationen – visat att lagen inte har garanterat rättssäkerhet. Det finns heller ingenting i interpellationssvaret som verifierar att så skulle vara fallet.

Ett beslut enligt denna lag går t. ex. inte att överklaga. Detta har kritiserats mycket från början, men kvarstår fortfarande. Vid det senast inträffade fallet – palestinierna i Uppsala – har frågan på nytt tagits upp i debatten. Jag skulle vilja fråga invandrarministern: Är det tillfredsställande med en lagstiftning där den anklagade inte har någon möjlighet att göra appell? Den som blir dömd skickas ut. Vederbörande har ingen möjlighet att överklaga. Det har sagts att detta strider mot internationell lagstiftning. Jag vill gärna höra invandrarministerns uppfattning i den frågan direkt.

Detta rörde själva lagen; sedan har vi tillämpningen. Vem är terrorist? Jag tycker att det som hänt de senaste månaderna, liksom tidigare när denna lag använts, har visat att det råder en oerhörd rättsosäkerhet så fort dessa bestämmelser tas till. I det senaste fallet, som gällde organisationen PFLP-GC, framkom att den organisationen inte ens fanns upptagen i den förteckning som skall finnas. Men det har hävdats från regeringens håll – även av invandrarministern – att denna organisation är en terroristorganisation. Jag skulle vilja höra: Vad har fått er till detta ställningstagande? Vilka bevis har ni för att PFLP-GC är en terroristorganisation? Tidigare har den inte varit aktuell som sådan, men helt plötsligt i det här fallet har den visat sig

vara det. Det tycker jag är ett mycket bra exempel på rättsosäkerheten i det här fallet.

Det har också sagts, i samband med det senaste fallet, att man även gått ifrån den svenska lagen. Det är det bekanta paret förhandling eller förhör som varit uppe i debatten. Jag skulle vilja höra litet mer om just det begreppet. Enligt min uppfattning har det inte enligt de nuvarande paragraferna av utlänningslagen försiggått någon förhandling i det här ärendet. De utvisade har också hela tiden hävdat detta. Här finns alltså ytterligare en glidning. Skall tillämpningen av lagen gälla en regelrätt förhandling med de anklagade eller räcker det med ett polisprotokoll? Det är ännu en viktig aspekt i det här sammanhanget som jag tycker borde klaras ut ytterligare.

Så till sekretessbestämmelserna. Nu säger invandrarministern att hon inte är beredd att medverka till att möjligheten till sekretess i vissa fall skall avskaffas. Det tycker jag ändå är allvarligt, eftersom det strider mot svensk lagstiftning i övrigt.

I det här fallet finns det ju många ut- och ingångar. Vems intressen är det som man vill skydda? Det talas om Sveriges säkerhet, men det talas också om andra intressen – "utan allvarlig fara för det intresse sekretessen skall skydda", som det sägs i interpellationssvaret. Kan det t. ex. gälla andra länders säkerhetstjänster i sådana här fall? Kan man då säga att det är ett intresse som måste skyddas? I detta fall vet vi ju att det har påståtts att israelisk säkerhetstjänst har varit inblandad. Så har det varit tidigare när det har gällt Palestinaorganisationer. Man kan inte befria sig från misstanken att det också här har varit sådana engagemang. Kan alltså uttrycket "det intresse sekretessen skall skydda" också innefatta annan stats säkerhetstjänst och dess intressen?

Invandrarministern tycker uppenbarligen – och då naturligtvis också regeringen – att lagen är bra. Men det har nu sagts från många håll – från juristhåll, från politiskt håll och från andra håll i den allmänna debatten – att man anser att terroristlagen verkligen har de nackdelar som jag nu har gett några få exempel på. Därför vill jag avslutningsvis fråga invandrarministern om hon och regeringen fortfarande anser att lagen är bra i nuvarande skick eller om regeringen anser att det över huvud taget finns anledning att se över lagen.

Anf. 22 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall försöka besvara Oswald Söderqvists frågor.

Han beklagade först att det var jag som svarade och inte justitieministern. Det är faktiskt invandrarministern som har ansvar för utlänningslagen, och därför var det rätt naturligt att det var jag som svarade. Däremot har justitiedepartementet, som jag också angav i svaret, ansvar för sekretesslagen.

Jag sade i mitt svar att jag ansåg att utlänningslagen garanterar rättssäkerhet och trygghet för invandrare och flyktingar som inte tillhör någon terroristorganisation, och jag vill upprepa det. Jag anser alltså att

---

*Om lagstiftningen
mot terrorism*

lagen icke kan drabba oskyldiga. Det är för mig oerhört väsentligt att kunna säga detta. Eftersom jag, som alla känner till, inte kan tala om alla grunder som ligger bakom det aktuella utvisningsbeslutet, kan jag inte heller här närmare bygga under mitt påstående.

Sedan tog Oswald Söderqvist upp en fråga som jag var litet förvånad över och som gällde att man inte kunde överklaga regeringsbeslutet. Det brukar ju faktiskt vara så att regeringen är högsta instans. Efter ett regeringsbeslut finns det ingen instans där man kan överklaga. Det gäller alla utvisningsbeslut enligt utlänningslagen, och det aktuella fallet är inget undantag. Jag förstår därför inte riktigt frågan.

Vem är då terrorist, och hur kunde PFLP-GC plötsligt vara en terroristorganisation när organisationen inte fanns nämnd i den förteckning som är upprättad och som kommer till riksdagens kännedom en gång om året? Nu är det så att den förteckningen inte är till för regeringens ställningstagande. Den är till för polisen, som vid gränsen avvisar personer som tillhör vissa organisationer. Regeringen kan i vilket skede som helst och när som helst ta ställning till frågan om en viss organisation skall bedömas som terroristorganisation.

Här har man dock haft en viss ledning av att Svarta september finns med i förteckningen. Man har gjort den bedömningen att PFLP-GC har en viss anknytning till Svarta september. Jag vet att detta är ett något föråldrat begrepp numera, men det var ändå den hänvisning man hade. PFLP-GC har tagit på sig ansvaret för en rad internationella terroristdåd, och det finns också rätt starka bevis för att organisationen har begått dem.

Frågan om förhandling eller förhör har jag svarat på flera gånger tidigare. Det var en språklig förändring som gjordes; det visar det faktum att bestämmelserna som sådana är exakt desamma som tidigare med undantag för att vad man förut kallade förhör nu kallas förhandling. Man kan naturligtvis ha delade meningar om detta utbyte av ord, men det skall jag inte gå in på här. Jag hävdar emellertid med bestämdhet att förhandlingen i detta fall har ägt rum helt i enlighet med bestämmelserna i 56–60 §§ utlänningslagen.

Sekretessbestämmelserna har varit likadana sedan 1972. Själv är jag en förespråkare för så stor öppenhet som möjligt när det gäller offentliga handlingar. Det finns dock tillfällen då de bör kunna sekretessbeläggas, det tror jag att alla är överens om.

Sedan säger Oswald Söderqvist att jag tydligen tycker att lagen är bra. Jag har sagt flera gånger tidigare, och jag sade det också i mitt svar, att jag beklagar att den måste finnas. Men i stort sett alla tycks vara överens om att det finns skäl att ha kvar bestämmelser som ger oss möjlighet att på en väl grundad misstanke utvisa – icke döma – en person innan vederbörande har hunnit begå en olaglig handling.

Anf. 23 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Först detta om vem som är terrorist eller inte. Den organisation som det här handlar om, PFLP-GC, har tydligen helt plötsligt klassats som en terroristorganisation. Det är här som osäkerheten i fråga om rättsskyddet kommer in i bilden. Ledningen för PFLP-GC har upprepade gånger fördömt flygplanskapningar och andra sådana terroristdåd som förekommer och som har lagts denna organisation till last. Det finns uppenbarligen inga bestämda bevis som kan binda PFLP-GC vid något terroristdåd utanför Palestina. Därför är det anmärkningsvärt att man plötsligt kan utvisa människor som uppenbarligen endast har haft kontakt på långt håll med organisationen – ja, somliga har enligt egna påståenden inte haft någon kontakt alls med den. De har inte ens fått en vettig möjlighet att försvara sig mot anklagelserna. Det är här godtycket kommer in, och det är det som kritiken i första hand gäller. Polisen kan alltså, som framgår av invandrarministerns replik, när det passar helt plötsligt klassa någon organisation som en terroristorganisation och börja agera enligt terroristlagens bestämmelser. Det tycker jag fordrar en förklaring.

Sedan detta med överklagande. Lagen omarbetades för att det fanns kritik mot den från början. Begreppen förhör och förhandling är inte så likvärdiga att man kan säga att orden utan vidare kan bytas ut mot varandra. Ordet förhandling skrevs in i lagen för att man ville öka rättssäkerheten, man ville öka möjligheten för de anklagade att försvara sig. Men fortfarande är det så, att den som en gång har blivit anklagad för att tillhöra en terroristorganisation inte har någon möjlighet att försvara sig. När regeringen inte vill redovisa sitt handlings sätt sätter den på sekretessstämpeln, och så åker vederbörande ut. Även om det inte går att överklaga ett regeringsbeslut är det förfaringsättet allvarligt. Hur skall den som blir anklagad kunna försvara sig, om man sekretessstämplar ärendet? Hur skall vederbörande kunna försvara sig när han eller hon inte får möjlighet att stiga fram och öppet tala om vad det är som ligger bakom, när vederbörande själv och hans eller hennes ombud förvägras tillgång till handlingar – så var uppenbarligen fallet nu senast i Uppsala? På den punkten måste lagen kritiseras. Den garanterar inte rättssäkerheten och skyddet för den enskilde invandraren eller flyktingen.

Frågan kvarstår om regeringen tycker att lagen i den form den nu har är bra. Bör lagen alltså inte ses över, trots all den kritik som de senaste månaderna, ja, snart det senaste halvåret, har riktats mot den?

Anf. 24 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Sekretessbestämmelserna försvårar naturligtvis debatten mycket. De gör att jag själv inte heller kan försvara mig. Men det har mindre betydelse. Det viktigaste är att den som ärendet berör har tillfälle att försvara sig.

Jag vill hävda att de berörda fick del av så starka misstankar att det enbart på grundval av det materialet fanns skäl för det beslut som regeringen fattade. Att regeringen därutöver känt till handlingar som de berörda inte

fått ta del av ökar inte rättsosäkerheten för de berörda. Det har däremot stärkt regeringens skäl för utvisning. Men tillräckliga bevis förelåg i det material som de berörda fick del av.

En sak är jag mycket angelägen att rätta till. Det är inte så att polisen – om jag uttryckte mig så luddigt – när som helst kan bestämma att en organisation skall betecknas som terroristorganisation. Det är endast regeringen som kan göra det. Det är det vi har gjort när vi tagit med en ny organisation – dock inte helt ny. Polisen skall alltså när man avvisar folk vid gränserna följa den förteckning som finns och kan inte på den föra upp några andra organisationer.

När debatten förs inom sekretsslagens ram måste det bli så att påstående står mot påstående i själva sakfrågan. Jag kan bara hävda att regeringen inte fattar sitt beslut på godtyckliga grunder utan på grunder som varit tillräckliga.

Oswald Söderqvist återkom till uttrycken förhandling–förhör. Jag vill bara säga – jag vill inte komma tillbaka till det mer – att det faktum att texten i de paragrafer det gäller är exakt likalydande med den tidigare väl ändå bevisar att man inte vill åstadkomma någon ändring i sak!

Anf. 25 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Karin Andersson säger att det i dokument som man inte kan lägga fram finns tillräcklig grund för regeringens handlings sätt i det här fallet. Det är uppenbart att de anklagade, deras försvarare och många andra jurister som följer de här frågorna i Sverige är oense i den frågan – det har tydligt framgått av den allmänna debatt som förts, så långt det nu har gått att föra en öppen debatt. Det visar, tycker jag, att regeringen och invandrarministern som ansvarig i regeringen är ute på hal is.

Det påstås ju att de absolut viktigaste dokumenten har varit tillgängliga för försvararna, och ändå hävdar försvararna i det här fallet att det har fattats felaktiga beslut. Så länge de inte kan godta bevisföringen utan fortsätter att slåss för sina klienter måste man kräva ytterligare klarläggande av regeringen och invandrarministern. Det är då klart att den här debatten kommer att fortsätta. Förmodligen kommer det så småningom att inträffa nya fall, osv.

Så till registreringen av terroristorganisationer. Är alltså PFLP-GC, sedan någon gång omkring årsskiftet 1980-1981, uppsatt på listan över terroristorganisationer? Och om så är fallet, av vilken anledning har man fört upp organisationen på denna lista, där den uppenbarligen inte tidigare funnits med? Internationellt sett har det inte kunnat ledas i bevis att den utfört några terrorhandlingar, och det var tydligen också detta som gjorde att organisationen inte fanns med på listan från början. På vad sätt har man knutit denna organisation till några bevisade terrordåd, om den nu har hamnat på denna lista? Det är oerhört intressant att få veta detta.

Sedan ytterligare ett par ord om skillnaden mellan orden "förhandling" och "förhör". Det är ju inte så enkelt att man kan säga att det är samma ordvändningar i de resp. paragraferna. Med iakttagande av ett rimligt

språkbruk kan man inte ändra skrivningen i en lagtext från "förhör" till ett ord med så väsensskild innebörd som "förhandling" och sedan bara säga att det inte är någon skillnad – i så fall hade man ju inte behövt göra denna ändring.

Jag vill också på denna punkt, trots att invandrarministern kanske redan har fått tjata tillräckligt mycket om detta, fortfarande hävda att det är ett svagt underlag för ställningstagandena. Man kan inte, speciellt inte i en lagtext, byta ut begrepp som "förhör" mot "förhandling", ord som har helt olika valörer, och hävda att det inte spelar någon roll. Detta påstående faller på sin egen orimlighet. Efter denna debatt, och kanske även efter debatter som kommer efter den, kommer kritiken mot terroristlagen och mot dess tillämpning att kvarstå, så länge man inte kan visa upp ett klarare och entydigare bevismaterial än vad man här har gjort. Det gäller både i det tidigare och i det senare av de aktuella fallen.

Anf. 26 Statsrådet KARIN ANDERSSON:

Herr talman! Oswald Söderqvist frågar om PFLP-GC finns med på listan över terroristorganisationer. När regeringen senast rapporterade till riksdagen om terroristlagens tillämpning fanns den inte med, som Oswald Söderqvist säkerligen vet. Den finns inte heller nu med på listan. Förteckningens innehåll prövas f. n. av regeringen, och det kommer att rapporteras nästa gång som man för riksdagen redovisar hur terroristlagen har handlagts.

Jag lovade visserligen att jag inte skulle återkomma till frågan om innebörden av orden "förhör" resp. "förhandling" i detta fall, men jag vill ändå råda Oswald Söderqvist att läsa texten i de lagparagrafer det gäller och jämföra den med vad som stod i den förra utlänningslagen. Han skall då finna att texten på alla punkter är exakt densamma som tidigare, bortsett från att ordet "förhör" utbyts mot ordet "förhandling". Men beskrivningen av hur handläggningen skall ske är exakt likadan i varenda paragraf och i varenda stavelse utöver den ändringen. Därför menar jag att vem som helst kan begripa att man inte velat ändra någonting i sak.

Anf. 27 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Om nu inte PFLP-GC står med på "den svarta listan", är det ännu mer uppseendeväckande att man helt plötsligt har hänvisat till utlänningslagens terroristparagrafer när det gäller denna organisation, som tidigare inte varit upptagen där och som ännu inte har uppförts på den. Jag tycker att detta ytterligare ökar tyngden i kritiken mot handläggningen i det senast aktuella fall där man hänvisat till terroristlagen. Innehållet i listan kan alltså inte användas som ursäkt i detta fall. Listans innehåll bidrar snarare till att göra underlaget för regeringens ställningstagande ännu bräckligare. Regeringen använder terroristlagen mot personer som uppenbarligen inte hör till där avsedda organisationer. Det har ännu inte kunnat fastställas att den aktuella organisationen är en terroristorganisation.

Jag vill slutligen ännu en gång ta upp frågan om skillnaden mellan förhör

och förhandling. Resonemanget är exakt detsamma som tidigare, nämligen att det är fråga om samma text. Jag har läst paragraferna i fråga åtskilliga gånger, men fortfarande kvarstår frågan varför man byter ut ett ord mot ett annat med en helt annan innebörd. Språkligt sett är förhandling något helt annat än förhör. Jag kan inte inse att man över huvud taget haft någon tanke med utbytet av orden, om det är som invandrarministern säger. Det är väl så, som det också har sagts i förarbetena, att man genomförde utbytet av ordet "förhör" mot ordet "förhandling" därför att man ville poängtera att det gällde något speciellt viktigt. Även om texten i övrigt i de berörda lagparagraferna står kvar, ville man markera betydelsen av deras tillämpning genom byte av ordet "förhör" mot "förhandling". Det är det som är den väsentliga punkten.

7 § Svar på interpellation 1980/81:87 om jordbrukspolitiken

Anf. 28 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Åke Wictorsson har frågat mig

vilka åtgärder jag avser att vidta för att tillförsäkra konsumenterna rimliga livsmedelspriser samtidigt som vi får behålla ett livskraftigt och utvecklingsbart svenskt jordbruk,

vilka åtgärder som planeras för att klara den akuta situationen för hårt skuldyngda jordbrukare,

vilka råd jag är beredd att ge unga människor som önskar etablera sig som jordbrukare utan att ha ett stort eget kapital,

hur jag ser på det förhållandet att inflationen och spekulationsekonomin hotar att slå sönder grunderna för det system som reglerar jordbruksprisförhandlingarna.

hur jag ser på spännvidden i kostnadsläge mellan äldre, väletablerade och nyetablerade hårt skuldsatta jordbrukare samt

vilka åtgärder jag avser att vidta för att stoppa spekulationen med jordbruksmark och förhindra att vi får allt fler trottoarbönder.

1977 års riksdagsbeslut om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken anger vilka medel som skall användas för att de i beslutet angivna målen skall uppnås. Dessa medel är i första hand prisregleringen för jordbruksprodukter och statliga åtgärder för att stimulera rationaliseringen i jordbruket. Jag vill här peka på riktlinjerna för inflationsskyddet och inkomstfölsamheten liksom det finansiella rationaliseringsstödet och rådgivningen till jordbruket. Dessutom förutsätter beslutet särskilda insatser för vissa grupper i form av låginkomstsatsningar och särskilt stöd till jordbruket i norra Sverige. Jag anser att 1977 års jordbrukspolitiska beslut är en god grund för att tillförsäkra konsumenterna rimliga livsmedelspriser samtidigt som vi får behålla ett livskraftigt och utvecklingsbart svenskt jordbruk.

Den nu aktuella räntesituationen har skapat svårigheter för särskilt skuldyngda jordbrukare, i synnerhet för dem som nyligen har startat sina företag. Kapitalbehovet i dessa företag är mycket högt i förhållande till

omsättningen. Jag vill då erinra om att den överenskommelse om prisregleringen av jordbruksprodukter som regeringen godkände förra varen bl. a. innebar att 40 milj. kr. avsattes för innevarande budgetår för att användas som tillfälligt räntestöd inom jordbruket. Stödet utgår till företag som startats under åren 1975–1979 eller som gjort större investeringar under samma tid och som till följd härav har likviditetsproblem på grund av en i förhållande till tillgångarna hög skuldsättning. Stödet utgår som lån. För år 1980 omfattar stödet högst den godkända räntekostnaden efter avdrag med dels 4 000 kr., dels 11 % av den godkända skulden. Stödet är maximerat till 60 000 kr. Lånet är ränte- och amorteringsfritt i fem år. Därefter skrivs halva beloppet av.

Stödet är avsett att utgå under tre år. För 1981 täcker stödet den del av räntekostnaden som ligger över 11,5 % av skulden och för 1982 den del som ligger över 12 %.

År 1980 inkom ca 2 300 ansökningar, varav ungefär hälften har bifallits. Sammanlagt uppgår det beviljade stödet till ca 20 milj. kr. De medel som avsattes vid prisöverläggningarna avsåg år 1980. Det förutsattes att frågan om medel för åren 1981 och 1982 skulle tas upp vid överläggningarna dessa år.

Den nyligen höjda räntan påverkar förutsättningarna för räntestödet. Enligt vad jag erfarit ser därför f. n. lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd gemensamt över stödets utformning.

Jag vill dessutom peka på att lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna har möjlighet att genom ackord, driftlån för kreditsanering och rådgivning hjälpa de svårast utsatta företagen.

Det ställs i dag stora krav på den som skall vara jordbrukare. Det är därför viktigt att den som tänker bli det skaffar sig en ordentlig utbildning. Den som har en sådan kan få finansiellt stöd av olika slag via lantbruksnämnderna. Om man har ett begränsat eget kapital får man med dagens höga kapitalkostnader tänka sig för innan man investerar i stora anläggningar och nya maskiner. Under 1960- och 1970-talen eftersträvade man att den som startade som jordbrukare skulle göra detta i ett företag som från början var helt eller nästan helt färdigutvecklat. Om man däremot startar i något mindre och tekniskt kanske inte så fulländade företag, får man lägre kapitalkostnader och lättare att växa in i rollen som företagare. Arbetsinsatsen och därmed arbetsinkomsterna blir i stället relativt sett större. Jag vill också upprepa vad jag sagt i andra sammanhang, nämligen att det har sina fördelar från de utgångspunkter jag nyss nämnt att börja som arrendator.

Jag vill vidare erinra om den nya låneform som tillkom genom 1977 års jordbrukspolitiska beslut, nämligen lån med uppskjuten ränta. Denna låneform skapades i syfte att göra det möjligt för personer med litet eget kapital att starta ett jordbruksföretag. I årets budgetproposition har föreslagits att högsta beloppet höjs till 200 000 kr.

Det är inte inikt för jordbruket att förutsättningarna är olika för å ena sidan äldre, väletablerade och å andra sidan nyetablerade, hårt skuldsatta företagare. Särskilt en hög ränta medverkar till olikheter. Genom främst det

tillfälliga räntestödet som jag nyss redogjort för kan man för jordbrukarna rätta till sådana olikheter som sammanhänger med skuldsättningen. Erfarenheten visar att det är mycket svårt att via prissättningen utjämna skillnaderna i kostnadsläge. Jag vill peka på att det också ankommer på jordbrukarkåren att inom sig medverka till att skillnaderna inte blir alltför stora.

Jordbruket kan givetvis inte undgå att beröras av den allmänna ekonomiska situationen. Inflationen har ju varit ett karakteristiskt inslag i samhällsekonomi under de senaste decennierna. En viktig uppgift för den ekonomiska politiken är därför att få ned inflationstakten från nuvarande alltför höga nivå. I det läge som hade uppkommit till följd av att valutautflödet från Sverige ökade kraftigt var man tvungen att vidta en räntehöjning, som ju från vissa andra utgångspunkter skapar problem. Genom det inflationsskydd som nu tillämpas kompenseras jordbruket två gånger om året för inträffade kostnadsökningar, bl. a. för räntehöjningar. F. n. pågår överläggningar om ett nytt jordbruksavtal som skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1981. Jag anser det inte lämpligt att föregripa dessa överläggningar, utan utgår ifrån att parterna tar upp de frågor som kan aktualiseras av inflationsutvecklingen.

I detta sammanhang vill jag också nämna den utredning som satts i gång om kapitalförändringarnas inverkan på lantbrukarnas inkomstförhållanden. Utredningens huvuduppgift är att studera och lämna förslag till hur förmögenhetsförändringarna skall beaktas vid de beräkningar som ligger till grund för bedömningen av lantbrukarnas inkomstförhållanden och lönsamheten i näringen.

Jag vill också peka på utredningen om jordbrukets kapitalförsörjning, vilken bl. a. skall analysera prisbildningen på jordbruksfastigheter och kreditgivningens roll i detta sammanhang. Mot denna bakgrund skall kommittén överväga hur finansieringssystemet bör utformas för att underlätta förvärv utan att verka uppdrivande på prisnivån. Erfarenheterna av det statliga finansieringsstödet i form av lån med uppskjuten ränta skall särskilt studeras. En central fråga är således att åstadkomma metoder för kapitalförsörjningen som ger större trygghet mot svängningar i räntenivån.

Sedan ett par år har vi en ny jordförvärvslag. Denna lag ger till skillnad från den tidigare ett otvetydigt företräde för den förvärvare som själv skall bosätta sig på och bruka förvärvsegendomen. I detta syfte har också släktingars och bolags rätt att förvärva jordbruksfastigheter begränsats. Lagen omfattar nu även vissa av statens och kommunernas samt alla kyrkans markförvärv. Priskontroll har införts. Genom dessa åtgärder har den utveckling i fråga om spekulation och kapitalplacering som möjliggjordes av 1965 års jordförvärvslag brutits.

Priskontrollen enligt jordförvärvslagen och minskad efterfrågan har lett till att realpriserna på jordbruksfastigheter under åren 1979 och 1980 sjunkit kraftigt. Under fjolåret har priserna t. o. m. sjunkit nominellt. Den nya jordförvärvslagen kan därför redan nu sägas ha fått mycket stor effekt när det gäller att förhindra prisstegringar och spekulation i mark.

Anf. 29 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation.

I sak är svaret en stor besvikelse, eftersom det inte innehåller ett enda konkret förslag för att förbättra situationen vare sig för Sveriges jordbrukare eller för konsumenterna. Dagarna efter den senaste ränthöjningen gick Anders Dahlgren ut i massmedia och fick stora rubriker för sina krav på att hjälpa unga lantbrukare som på grund av den rekordhöga räntan försatts i en svår ekonomisk situation. Men av detta blev det tydligen ingenting. Var det Gösta Bohman som satte käppar i hjulet?

Det kan inte hjälpas att jag ser på Anders Dahlgrens situation med ett visst beklagande. Som den förste centerpartistiske jordbruksministern efter Sam Norup hade han att i december 1977 lägga fram förslag till riktlinjer för en ny jordbrukspolitik. Om sin proposition sade Anders Dahlgren då: "— jag tror ändå att den objektive läsaren finner en helt annan inställning till jordbruksnäringen i den proposition som nu behandlas av riksdagen än vad som präglade 1967 års proposition och riksdagsbeslut. Då ville man så långt möjligt begränsa jordbruksproduktionen. Nu vill vi aktivt satsa på denna näring. Många har tydligen inte förstått att det är just denna ändrade inställning som ligger till grund när det i propositionen sågs att den markerar en ny syn på jordbrukspolitiken och att det är nya riktlinjer som nu dragits upp."

Andra centerpartister följde upp denna argumentering i riksdagsdebatten. Exempelvis Bertil Jonasson konstaterade om jordbrukarna: "— de ser nu fram emot en bättre jordbrukspolitik, och därför är de nöjda."

Det måste vara en förvirrande upplevelse både för Anders Dahlgren och för Bertil Jonasson att så här fyra år efteråt, när alla de goda effekterna av 1977 års beslut borde ha visat sig, slå upp förra veckans nummer av LRF:s tidskrift Land och på första sidan läsa det som stod med stenstilsbokstäver: "Alla jordbruk går med förlust", eller att ta del av alla rapporter utifrån landet om att allt fler jordbruk hamnar i ekonomiska kriser och att konkurser numera inte är någon ovanlig företeelse bland jordbrukarna.

Jag hoppas att det skall vara till nytta att Sveriges jordbrukare – och naturligtvis centerpartisterna – på nytt lär sig den läxa som vi alla borde ha lärt oss på 1930-talet, nämligen att det inte går att föra en för producenter och konsumenter bra jordbrukspolitik om den inte är en del av en väl fungerande, sammanhållen ekonomisk politik. Har inte konsumenterna tillräckligt med pengar för att kunna köpa jordbrukets produkter till priser som ger bönderna ersättning för kostnader och arbete, hjälper det inte med aldrig så eleganta ord i en regeringsproposition om jordbrukspolitiken.

Den moderatinspirerade ekonomiska politik som den borgerliga regeringen för har lett till ett sammanbrott för statsfinanserna som ger oss den snabbaste inflationen i modern tid och ett skyhögt ränteläge. Denna politik slår i dag undan förutsättningarna för svenskt jordbruk. Jordbruket är starkt beroende av att ha tillgång till mycket kapital till låga kostnader. Samtidigt innebär den borgerliga regeringens sneda fördelningspolitik, där åtstram-

Nr 80

Måndagen den
16 februari 1981

Om jordbrukspolitiken

Om jordbrukspolitiken

ningarna drabbar de stora, ekonomiskt svaga medborgargrupperna och ger förmåner till de redan väletablerade, att konsumenternas totala köpkraft minskar. Situationen förvärras av att livsmedelssubventionerna samtidigt minskas med miljardbelopp.

Det svenska jordbruket befinner sig därför i en situation som inte förutsågs under de decennier den nuvarande jordbrukspolitiken byggdes upp. Vi har en extremt snabb ökning av jordbrukets produktionskostnader, som regleringssystemet förutsätter skall kompenseras genom högre priser. Samtidigt stagnerar eller sjunker efterfrågan på grund av att konsumenterna får en sänkt levnadsstandard. I detta läge leder höjda priser endast till en ytterligare sänkning av konsumtionen, och jordbruket får stå där med en allt större del av produktionen som inte kan avsättas. Det blir ingen kompensation till jordbruket. Bönderna knäar, och konsumenterna får allt tunnare plånböcker och lättare matkassar. Detta är effekterna av den Bohmanska svångremspolitiken, som böndernas främsta företrädare i svensk politik, centerpartiet, är med och tar ansvaret för i regeringsställning.

Denna situation, som är helt avgörande för problemen i dagens svenska jordbruk, berör Anders Dahlgren inte med en stavelse i sitt interpellations-svar. Det är kanske inte så underligt, men nog måste det skära i hjärtat att behöva vara dömd till tystnad.

För att klara ut den nuvarande situationen i svenskt jordbruk måste vi ha en ny ekonomisk politik. Vi måste satsa på industriell förnyelse, bygga ut industrins produktionskraft och skapa nya starka företag med växtkraft. Vi måste öka tillväxten i ekonomin, så att vi både kan betala våra åtaganden och ge konsumenterna en förstärkt köpkraft, varigenom de på nytt kan efterfråga jordbrukets produkter. För detta behöver vi bygga ut teknisk och naturvetenskaplig forskning. Men vi måste också bryta den utveckling vi i dag upplever med ökad utslagning, utestängning och utarmning. De arbetande som gör uppoffringar och satsningar för detta, måste ges ett inflytande genom att vi bygger ut den ekonomiska demokratin. Vi måste föra en kraftfull energipolitik. Skattesystemet måste reformeras, så att det bidrar till lägre prisstegringar och till en rättvisare fördelning. Vi måste uppmuntra arbete och sparande och bekämpa spekulation, ekonomisk brottslighet och skattefusk. Vi skall arbeta, inte svälta, oss ur krisen.

En sådan politik ger betydligt bättre utvecklingsmöjligheter för svenskt jordbruk i framtiden. Men den förutsätter att det finns en bred politisk vilja att genomföra den. Finns denna vilja?

Detta är den väg vi långsiktigt måste gå för att räta upp den svenska ekonomin efter det borgerliga haveriet. Kortsiktigt är handlingsmöjligheterna mera begränsade. Men en del kan dock göras.

Redan innan vi upplevt effekterna av de senaste åtstramningarna har vi ett växande överskott på fläsk och nötkött i Sverige. Detta överskott kommer nu att växa snabbt. I dag exporterar vi överskottet till för oss betydande kostnader. Vi säljer exempelvis befri tredelad skinka till Japan med ett exportbidrag på 12:15 kr. per kg. Detta får på sikt betalas av de svenska konsumenterna. Vi exporterar fryst nötkött till Sovjet, och för detta betalar

de svenska konsumenterna ett exportbidrag på 8:55 kr. per kg.

Man kan ju fråga sig, och jag ställer nu den frågan till jordbruksministern: Vore det inte skäl i att i stället sänka de svenska priserna på dessa livsmedel, så att konsumenterna kunde köpa litet mer och överskotten därigenom försvinna? Det kan ju inte vara något fel om en flerbarnsfamilj – hårt pressad av den borgerliga svångremspolitiken – litet oftare kan ha kött eller skinka på sitt matbord. Jag riktar kravet till statens jordbruksnämnd: Ordna en svensk kött- och fläskrea så att de svenska konsumenterna kan få köpa överskotten till lägre priser. Är jordbruksministern beredd att instämma i min uppmaning? Uttrycket "de järnhårda kreditrestriktionerna och den skyhöga räntan" den myntades av förre centerledaren Gunnar Hedlund. Hela hans politiska gärning var en kamp mot dessa företeelser. Hans kamp hade effekt. Den både drabbade beslutsamma ordförande i riksbanksfullmäktige och hotade regeringskoalitioner. I dag sitter centern i regeringsställning och godkänner det högsta ränteläge vi haft i modern tid utan att detta får några som helst konsekvenser i aktuell politik. Andra konsekvenser får det dock – konsekvenser som var helt uppenbara för den förre centerledaren.

Det nuvarande ränteläget innebär för jordbrukets vidkommande stopp för alla nyinvesteringar. Detta är utomordentligt allvarligt eftersom det på sikt innebär ett hot mot hela vår livsmedelsförsörjning. Detta hot kommenterar jordbruksministern inte i sitt interpellationssvar. Han nöjer sig med att hänvisa till det räntestöd som införts för utförda investeringar. Men hur skall man kunna locka till nya investeringar? Och hur skall någon våga etablera sig som jordbrukare om han inte har stora egna kapitaltillgångar, med de framtidsutsikter som den borgerliga regeringens ekonomiska politik ger för svenskt jordbruk? Det är bra om hypotekslånen kan utökas. Men ett bundet ränteläge på 14 % stimulerar inte till nya satsningar.

Till den ungdom som har erforderliga förutsättningar i form av utbildning och som vill etablera sig som jordbrukare men saknar tillräckligt med eget kapital ger jordbruksministern det rådet, att han eller hon skall "tänka sig för innan man investerar i stora anläggningar och nya maskiner". Enligt riksdagens beslut skall svensk jordbrukspolitik inriktas på att skapa fungerande familj jordbruk. I dag visar all erfarenhet att det fordras jordbruk i storleksordningen 100 hektar för att ge en familj dess utkomst. Ett sådant jordbruk kostar i dag flera miljoner kronor att starta. Vad menar egentligen jordbruksministern? Tror han inte att – oavsett ränteläge och kreditrestriktioner – en ung människa funderar åtskilliga gånger innan han sätter sig i den situationen? Eller menar jordbruksministern att svenskt jordbruk i framtiden skall vara reserverat för de grupper som redan i dag återfinns inom jordbruksnäringen eller som på annat sätt har byggt upp ett stort eget kapital? Skall vi inom jordbruket få ett nytt ekonomiskt frälse?

Indirekt erkänner jordbruksministern att det var betydligt bättre på 1960- och 1970-talen. Då eftersträvade man nämligen "att den som startade som jordbrukare skulle göra detta i ett företag som från början var helt eller nästan helt färdigutvecklat".

Från konsumentsynpunkt är det angeläget att vi har ett livskraftigt och

välutvecklat jordbruk, som tryggar vår livsmedelsförsörjning. Det finns inget intresse av att tvinga utövarna till ett svältliv genom att medvetet begränsa mekaniseringen. Det är ett hårt slit att vara nyetablerad jordbrukare under de första åren med höga lånekostnader och fortfarande ett ofta mycket tungt kroppsarbete. Det finns ingen orsak att acceptera att detta slit skall öka genom en bristande ekonomisk politik från den borgerliga regeringens sida.

I gårdagens tidningar gick LRF ut med helsidesannonser, där man förklarade: "Bönder har fortfarande 7-dagarsvecka." Man beskriver i annonsen hur den avbytarverksamhet som infördes under den socialdemokratiska regeringens tid nu tvingas till kraftiga nedskärningar därför att bönderna inte längre har råd att anlita verksamheten. Det är naturligtvis klart otillfredsställande. Det borde vara möjligt att i samband med pridförhandlingar ge ett särskilt stöd till avbytarverksamheten genom att de sedan länge väletablerade jordbrukarna avstår en slant för att minska kostnadsbelastningen. Annonsen slutar med konstaterandet: "Sveriges konsumenter och Sveriges ekonomi behöver ett livskraftigt jordbruk." Jag kan instämma i detta, men med tillägget att ett livskraftigt jordbruk också behöver Sveriges konsumenter.

Jordbruksministern säger också "att det har sina fördelar -- -- att börja som arrendator". Vilka fördelar det skulle ha i nuvarande situation berör inte jordbruksministern. Det är sannolikt klokt. För vad är det i nuvarande läge som gör det lättare att vara arrendator? Det är ju precis tvärtom! Arrendatorerna har det svårare i nuvarande ekonomiska situation, därför att de saknar möjlighet att erhålla inteckningslån och även i övrigt lever ett betydligt farligare liv. Någon åtgärd som skulle kunna underlätta arrendatorernas situation finns inte i jordbruksministerns svar.

I motion till årets riksmöte har vi socialdemokrater framlagt förslag till en ökad satsning från samhällets sida för att underlätta kapitalförsörjningen för jordbrukare genom en försöksverksamhet i Norrbottens län, där samhället går in och tar på sig en ökad del av etableringskostnaden. Är jordbruksministern beredd att stödja det kravet?

Det är riktigt att skillnaden i förutsättning mellan äldre, väletablerade jordbrukare och nyetablerade hårt skuldsatta måste motverkas framför allt inom ramen för det nuvarande regleringssystemet. Detta klarar vi inte med hjälp av prishöjningar. Visar sig skillnaderna bli alltför stora kan inte samhället stillatigande åse detta. Då kan det bli nödvändigt att korrigera situationen också med andra medel. Frågan är om inte denna situation föreligger redan i dag.

Den inom statens jordbruksnämnd verksamma levnadsstandardgruppen har konstaterat att hälften av jordbrukarna disponerar en egen skattepliktig förmögenhet, dvs. över 200 000 kr.

Det finns ingen annan yrkesgrupp i samhället som ens tillnärmelsevis når upp till denna nivå. I verkligheten är ju förmögenheterna mycket större med hänsyn till de förmånliga beräkningsreglerna. Levnadsstandardgruppen har vidare konstaterat att kapitaltillgångarna för ett jordbruk i storleken 20-100

hektar genomsnittligt uppgår till 1 milj. kr., medan skulderna uppgår till genomsnittligt 250 000 kr. Detta innebär att de etablerade jordbruksföretagen genomsnittligt disponerar ett eget kapital i storleksordningen 750 000 kr.

Jordbruksministern uttalar sin glädje över att vi har en ny jordförvärvslag, som ger företräde för den förvärvare som själv skall bosätta sig på och bruka fastigheten. Jag kan instämma i den glädjen. Men jordbruksministern vet ju lika bra som jag att jordförvärvslagen bara omfattar en mindre del av alla förvärv och att huvuddelen fortfarande går utanför lagen. Den faktiska situationen är ju därför att 40 % av all jordbruksmark som används för jordbruksproduktion är arrenderad och att denna andel fortfarande ökar. Detta motverkar både strukturrationalisering och utvecklingen i jordbruket och förutsättningarna för att bedriva en framgångsrik skogspolitik. Har inte jordbruksministern några idéer om hur detta problem skall tacklas?

Herr talman! Förutom jordbrukare och konsumenter finns det en tredje grupp människor som är starkt beroende av utvecklingen inom svenskt jordbruk, och det är de anställda både i jordbruksföretagen och i den förädlingsindustri som till stor del ägs av jordbrukarna i jordbrukskooperationen.

Ett jordbruk i kris, minskande köpkraft hos konsumenterna och den teknologiska utvecklingen kan leda fram till att livsmedelsindustrin snabbt förvandlas till en ny krisbransch i det svenska samhället. Detta redovisas med stor tydlighet i ett omfattande och förtjänstfullt arbete som bedrivits inom Svenska livsmedelsarbetareförbundet inför dess kongress i maj. Studien visar också att det förfärande resultatet av denna utveckling är att konsumenterna får allt sämre och tristare mat.

I detta sammanhang har jag bara möjlighet att ta upp en tankelinje i det omfattande materialet. Där påpekas att soliditeten, dvs. förhållandet mellan eget kapital och lånat, är låg inom såväl lantbruks- som konsumentkooperationen. Svårigheterna att få fram investeringskapital är betydande. En anledning till kapitalproblemen inom lantbrukskooperationen är att många lantbrukare föredrar att placera sitt kapital i den egna gården, där betydande överinvesteringar sker på många håll, samtidigt som man brister i solidaritet med sina egna ekonomiska föreningar. Resultaten av kapitalbristen är ofta defensiva investeringar och rationaliseringar, som minskar sysselsättningen utan att utveckla produktionen. En liknande situation inom skogsägarkooperationen har ju lett fram till en omfattande strukturkris inom denna. Här borde det ju finnas konstruktiva möjligheter att med utveckling av de anställdas intresse och engagemang i kombination med en utbyggd kapitalförsörjning med hjälp av löntagarfonder skaffa fram nödvändigt kapital för att stärka vår livsmedelsindustri till gagn för producenter, konsumenter och anställda.

Herr talman! Till sist vill jag därför ställa frågan till jordbruksministern: Är detta en tanke som också skulle kunna tilltala Anders Dahlgren?

Anf. 30 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det var riktigt rörande att lyssna till herr Wictorssons långa klagovisa och till hans uttalade omsorg om bönder och svenskt lantbruk. Annorlunda lät det hösten 1976, då jag av andra socialdemokrater misstänktes för att jag skulle öppna himmelrikets portar för Sveriges bönder.

Jag må säga att herr Wictorsson uppenbarligen totalt har missförstått innebörden i 1977 års jordbrukspolitiska beslut. Det är därför han här i dag säger att jag inte kommit med ett enda konkret förslag. Jo då, mitt svar på herr Wictorssons interpellation var en lång uppräknig av positiva åtgärder som har vidtagits sedan 1976.

Alla vet ju att målsättningen i samband med 1967 års jordbrukspolitiska beslut var att krympa jordbruksarealen, så att vi skulle få ett importutrymme på 15–20 % av vår konsumtion av baslivsmedel från jordbruket. Om den politiken hade fullföljts skulle vi i dag vid sidan av vårt beroende av importerad olja också ha varit importberoende i fråga om baslivsmedel. Det är faktiskt svårt att föreställa sig hur oerhört sårbart ett sådant samhälle skulle ha varit och vad det skulle ha betytt för vår handelsbalans att vara så beroende av en stor livsmedelsimport. Hur skulle det ha känts, herr Wictorsson, att bokstavligen ta brödet ur munnen på de människor som svälter ute i världen?

1977 års jordbrukspolitiska beslut hade som en av sina grundförutsättningar att vi skulle utnyttja våra naturliga resurser för jordbruksproduktion genom att ta vara på den brukningsvärda åkermarken. Den skall skyddas mot exploatering. Därför blir det inte fråga om att lägga ned åkermark för att krympa produktionen.

Jag upphör aldrig att förvåna mig över att socialdemokraterna attackerar exempelvis inkomstmålet i 1977 års beslut, samtidigt som de i dag beklagar att det inte uppnåtts. Herr Wictorsson försöker sig på det konststycke som så många andra före honom också har försökt sig på, nämligen att sitta på flera stolar samtidigt. Vart vill man komma egentligen? Vad är det för fel att ställa upp målet att de som arbetar inom jordbruket skall ha en med andra grupper likvärdig standard? Varför skall just de människor som arbetar inom jordbruket ha det sämre än andra? För det är väl ändå det som är innebörden i herr Wictorssons tal?

Om staten utformar ett jordbruk som bl. a. syftar till att trygga livsmedelsförsörjningen, så är det för mig en hederssak att staten också ger en utfästelse om att de som arbetar i jordbruket skall kunna nå en ekonomisk och social standard som är likvärdig med den som andra grupper uppnår. Därför anser jag att man rimligen inte kan angripa 1977 års beslut, samtidigt som man talar om vilken besvärlig situation jordbruket befinner sig i. Inkomstmålet kan ju inte vara orsaken till den höga räntan. Det är heller inte bönder som har spekulerat på valutamarknaden och tvingat fram de motåtgärder som riksbanken har fått vidta.

Jag är naturligtvis i grunden glad över att både herr Wictorsson och hans partiledare under de senaste veckorna ägnat intresse åt och uttryckt sin oro

över lantbrukets svåra situation. Det må väl ändå förlätas mig om jag gör stora ögon. Man är litet ovan vid detta. Är herr Wictorssons och det socialdemokratiska partiets oro nu av en sådan art att han och hans partiledare är beredda att aktivt medverka för att förbättra den här situationen? Ja, då gissar jag att det finns goda möjligheter att de pågående jordbruksprisförhandlingarna skall kunna avslutas i ett stort samförstånd mellan parterna. Och det vore en nåd att stilla bedja om.

Herr Wictorsson efterlyser en kött- och fläskrealisation. Vi har under de år som gått haft sådana realisationer, men alla parter har dåliga erfarenheter av dem. Och de har inte lett till någon ökad konsumtion.

Herr Wictorsson säger vidare att jag inte har kommit med något enda konkret förslag. Men jag har sagt att det är angeläget att hypoteksinstituten kan låna ut ytterligare pengar till den lägre räntan – en ränta som i dag sannerligen inte är låg i förhållande till exempelvis bostadslånens. Räntan i hypoteksinstituten ligger väl i dag på mellan 12 och 13 %. Men här är det riksbanken som har det slutliga avgörandet.

Jag har vidare uttryckt den förhoppningen att lantbrukarna i de kommande jordbruksprisförhandlingarna, liksom i fjol, solidariskt skall avstå pengar som kan delas ut som ett räntestöd. Det var en stor solidaritetshandling när denna yrkeskår i fjol avsatte 40 milj. kr. Den borde mana till efterföljd hos många andra.

Anf. 31 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag hade hoppats att vi denna gång skulle slippa att på nytt kliva ner i skyttegravarna från 1966 och 1967 års jordbrukspolitiska debatter. Vad vår diskussion i dag skall handla om är situationen 1981 och tiden framöver. Och jag har haft tron och förhoppningen att centerpartisterna någon gång skall kunna komma ifrån diskussionen på 1960-talet, så att vi i stället kan ägna oss åt en debatt om framtiden. Jag tänker därför inte falla i fällan att gå in i diskussionen om 1960-talet. Den har vi fört så många gånger tidigare här i kammaren att jag bara ber att få hänvisa till protokollen från dessa debatter.

Däremot är det ganska intressant att Anders Dahlgren försöker göra ett stort nummer av socialdemokratiens intresse för jordbruksfrågorna. Det är nog ett något yrvaket uppvaknande från jordbruksministrernas sida. Ser han tillbaka, skall han finna att situationen för arbetare och bönder, det ömsesidiga beroendet mellan konsumenter och producenter, har varit en viktig del i socialdemokratiens politik under hela den tid som svensk arbetarrörelse har haft ett avgörande inflytande över den politiska utvecklingen i vårt land. Det trodde jag faktiskt att Anders Dahlgren kom ihåg från det förgångna. Han borde därför inte behöva uppträda så bestört och förvånad i denna debatt.

Vi har tvärtom av bitter erfarenhet lärt oss att det är av betydelse vad det kostar att producera jordbruksprodukter och att det är viktigt att vi har en trygg livsmedelsförsörjning. Det har stor betydelse i avspärningstider men även i andra tider då det blåser snålt. Det är nämligen konsumenterna som till

sist får betala kalaset – antingen i form av utebliven konsumtion eller i form av bibehållen konsumtion men till högre priser. Utvecklingen inom jordbruket och de priser som blir följden av den är alltså en mycket viktig del av de faktorer som bestämmer medborgarnas levnadsstandard.

Anders Dahlgren gör på nytt ett försök att klara konststycket att diskutera jordbrukspolitik utan att ta hänsyn till den ekonomiska politik som förs. Det är valutaspekulanterna som är orsaken till den höga räntan, säger Anders Dahlgren. Det må väl vara att den senaste höjningen föregicks av tendenser till spekulation. Men orsaken till det höga ränteläget är ju den borgerliga regeringens brist på ekonomisk politik, med vidunderliga budgetunderskott som frampressar en ökning av sedelmängderna i Sverige som inte står i någon rimlig relation till det utrymme i form av varor som vi har att redovisa, vilket alltså inte kan täckas. Det är ju det som i grunden leder till det höga ränteläget och de järnhårda kreditrestriktionerna, för att citera den förrre centerledaren. Så länge som ni vägrar att föra en seriös debatt om hur vi skall tackla den ekonomiska politiken och se till att få en förnuftig ekonomisk politik, kommer de nuvarande krisförhållandena inom jordbruket att bestå. Därför borde det vara en angelägenhet för jordbruksministern att också föra den debatten.

Vi har fått så dåliga resultat av tidigare köttreor säger Anders Dahlgren. Då har han inte läst den utvärdering som statens jordbruksnämnd och statens pris- och kartellnämnd har gjort. Där står det i de sammanfattande slutsatserna på sidan 47: Den centrala frågeställningen i utvärderingen torde vara hur stor konsumtionseffekten på nötkött har blivit. Med ledning av de undersökningar som har utförts har arbetsgruppen bedömt att konsumtions-effekten blivit ungefär lika stor som den kvantitet som krävs för att realisationen regleringsekonomiskt inte skulle innebära förlust. Detta motsvarar en kvantitet uppgående till ca 2 500 ton.

Om en sådan här åtgärd genomförs, dvs. en köttrea som innebär lägre priser för konsumenterna, och det får till effekt att människor konsumerar så mycket mera att det regleringsekonomiskt går ihop, kan jag inte förstå vilka de praktiska hindren är för att på nytt genomföra en köttrea.

Anf. 32 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Ingen skulle naturligtvis ha varit gladare än jag om Åke Wictorssons debatteknik varit annorlunda. Jag menar att mitt svar var sådant att det inte borde ha förorsakat den långa klagovisan. Herr Wictorsson får bestämma sig. Det kan inte vara så att i den ena stunden är jordbruket i kris och i den andra stunden består jordbruket av kapitalister. Det var vad man kunde höra i Åke Wictorssons första inlägg, men det går inte ihop.

Det är naturligtvis riktigt att vi i regeringssamverkan och vid andra tillfällen har tagit gemensamma tag för samhället i stort och även för lantbruket. Vi hade i många år en gemensam syn. Den fanns alltså, och frågan är: Finns den nu? Och var fanns den 1977? Jag blev 1977 hårt attackerad av socialdemokrater för motsatsen till det som ni angriper mig för i dag. Vad är det egentligen herr Wictorsson vill diskutera? Vad är det för

konkreta förslag som skulle hjälpa jordbruket ur den här situationen? Jag har inte hört herr Wictorsson nämna ett enda sådant konkret förslag.

Nr 80

Måndagen den
16 februari 1981

Anf. 33 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Vi befinner oss faktiskt i den situation som jag skildrade i mitt inledningsanförande, vilket i stort sett är ett citat från jordbruksnämndens levnadsstandardgrupp. När det gäller förmögenheter har nämligen nära hälften av jordbrukarna i vårt land skattepliktig förmögenhet, dvs. mer än 200 000 kr. i förmögenhet.

De siffror jag redovisade när det gäller kapitaltillgången i jordbruksföretagen är också hämtade ur levnadsstandardgruppens rapport. Jag föreställer mig att jordbruksministern inte har något att erinra mot den gruppens redovisningsprinciper.

Framför mig har jag en skrivelse från Lantbrukarnas riksförbund. I skrivelsen, som är ställd till regeringen och daterad den 23 januari 1981, heter det inledningsvis:

”LRF hemställer härmed om omedelbara överläggningar med regeringen angående den oroväckande ekonomiska utvecklingen i lantbruket. Om inte motåtgärder snarast tillgrips med anledning av de väntade effekterna av 1981 års fastighetstaxering och den senaste diskontohöjningen kan en katastrofal försämring förutses.”

Jag har alltså inte heller när det gäller talet om att svenskt jordbruk är på väg in i en katastrofal situation gått längre än vad de mest representativa företrädarna för lantbruket själva har gjort. Vad som är motsägelserfullt är ju att vi har en betydande mängd jordbrukare med förhållandevis god ekonomi och att vi samtidigt har ett stort och växande antal jordbrukare – visserligen en mindre grupp – som genom etableringar under senare år har fått kapitalkostnader, investeringskostnader och annat som gör att de befinner sig i en katastrofal situation. Det är ju mot deras problem vi måste försöka hitta medel.

Jordbruksministern kan vara lugn. Vi skall från socialdemokratisk sida redovisa våra förslag, men just i dag handlar det om att diskutera vilka förslag regeringen har när det gäller att möta den här nämnda situationen. Jag kan erkänna att det smärtar mig något att behöva konstatera att inte ett enda förslag till konkret åtgärd redovisas i det svar som jordbruksministern har lämnat.

Jordbruksministern säger: Om man nu har den här uppfattningen, varför kritiserade då socialdemokraterna 1977 års beslut när detta fattades? Jo, det berodde helt enkelt på att vi hade haft en enig jordbruksutredning, där alla politiska partier – inkl. socialdemokraterna – ställde upp och formulerade målen för vår jordbrukspolitik. Huvudmålet för denna skulle vara att trygga livsmedelsförsörjningen i landet. Vad gjorde då Anders Dahlgren? Jo, han ändrade på detta och sade att huvudmålet för jordbrukspolitiken i stället skulle vara jordbrukarnas inkomstförhållanden. Det var detta som vi protesterade mot. Vi upplevde det nämligen så, att det skulle innebära att en jordbrukspolitik med helt annan inriktning infördes.

Om jordbrukspolitiken

Sedan skall jag vara ärlig och erkänna att vi så här fyra år senare inte har funnit särskilt mycket av nya metoder, nya medel när det gäller att genomföra förändringen i fråga om de övergripande målen. Därför var förändringen inte så stor som man vid den tidpunkten ville påskina. Situationen i dag – jag avser då jordbruksministrernas handfallenhet i brist på åtgärder – bekräftar detta.

Anf. 34 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Herr Wictorsson glömde bort en väsentlig skillnad, nämligen detta att den socialdemokratiska jordbrukspolitiken skulle ha förstärkt problemen. Vi skulle ha haft större jordbruk och därmed en högre skuldsättning. Nu inriktade vi jordbrukspolitiken mot familj jordbruk. Det är ju också så, herr Wictorsson, att det är det större och högmekaniserade jordbruket som befinner sig i den mest bekymmersamma situationen i dag. Det är inte det egentliga familj jordbruket, inte de som inte har rationaliserat lika snabbt som andra, som har den besvärligaste situationen.

När det sedan gäller kapitalvinster i jordbruket måste jag erinra herr Wictorsson om att jag själv satt i jordbruksutskottet när den socialdemokratiska motionen behandlades och tillstyrkte också motionen. Jag måste säga att det här problemet sannolikt är betydligt mer komplicerat än vad t. o. m. de socialdemokratiska motionärerna tänkte sig.

I direktiven för den utredning som följde påpekade jag att den här frågan inte är ny utan tvärtom har varit något av en följetong i en lång jordbrukspolitisk debatt. Frågan kräver en saklig analys, och jag hoppas att analysen kan genomföras på ett sådant sätt att det blir begripligt. Herr Wictorsson, som är ledamot av kommittén, har ansvar för att arbetet bedrivs på bästa sätt. Själv har jag ett mycket stort förtroende för kommittén i dess helhet. När kommittén har gett oss ett utredningsmaterial kan vi kanske lättare hitta svaret på den speciella fråga som herr Wictorsson har ställt i dag.

Anf. 35 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jordbruksministern försökte sig på konststycket att påstå att en socialdemokratisk jordbrukspolitik skulle ha förstärkt problemen i dagens jordbruk. Han gjorde det påståendet utan att på något sätt redovisa skäl. Det finns, herr jordbruksminister, inte heller någon möjlighet att hitta sådana skäl. Ser man på underlaget för 1977 års jordbrukspolitiska beslut, kan man konstatera att en jordbruksutredning hade arbetat efter direktiv som hade lämnats av en socialdemokratisk jordbruksminister. Utredningen lade enhälligt fram de förslag som så småningom blev praktisk verklighet. Den förändring som skedde har jag redovisat. Jordbruksministern gjorde alltså en tyngdpunktsförskjutning när det gällde målsättningen för den svenska jordbrukspolitiken. Såvitt jag förstår har detta inte resulterat i några förändringar av jordbrukspolitikens materiella innehåll. Därför är det ett försök till ny mytbildning, när man kommer med påståendet att en socialdemokratisk jordbrukspolitik skulle ha förvärrat problemen.

Sedan tog jordbruksministern upp den statliga utredning som skall arbeta med jordbrukets kapitalförändringar. Han sade sig hoppas att det skulle komma fram ett material, som skulle kunna hjälpa oss att klara av den aktuella situationen. Direktiven för utredningen skrevs någon gång förra våren, och kommittén hade sitt första sammanträde i december 1980. Efter de två sammanträden som kommittén har haft har det visat sig att planerna för utredningsarbetet är så utsträckta i tiden att något utredningsresultat knappast kan föreligga under de närmaste två åren. Såvitt jag förstår innebär detta, att skall man avvakta resultaten av den här utredningen, kommer korna att dö medan gräset växer.

Anf. 36 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte annat än beklaga om utredningsarbetet inte har kommit längre. Det är nämligen viktigt att utredningen blir färdig. Med den erfarenhet som jag ändå har av olika utredningar måste jag säga att utredningsledamöterna själva kan påverka både arbetstakt och tidsutdräkt när det gäller utredningsarbetet.

Anf. 37 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag vill upplysa jordbruksministern om att min första arbetsinsats var att på det första sammanträdet med den utredningen framföra en kraftig protest mot den fördröjning av utredningsarbetet som jag upplever att man har låtit ske där.

8 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1980/81:104 till skatteutskottet

9 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:13

Trafikutskottets betänkanden 1980/81:10-12

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1980/81:13 och 14

Civilutskottets betänkande 1980/81:14

10 § Kammaren åtskildes kl. 12.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert